

handhaving — voor een tijd — van een „gemeen mandaat“, en dit met een bedoeling van regeeringswege, welke voor de opvarenden verschillend is.

Het is wat al te simpel, te verklaren: Kuyper vergat bij het mandaat de gratie niet, maar Schilder wel. Laatstgenoemde heeft duidelijk genoeg gezegd: niet één, maar twee krachten werken in de historie. De jongste leerling van Hepp is evenwel al zóó bedorven door den kwaden stijl van de polemiek uit zijn omgeving, dat hij ondanks zijn leeftijd al vlot is in het net doen alsof notoire feiten heelemaal niet bestaan. Dat wordt mis, straks.

K. S.

Uitholling van het belijden.

Er bestaat sinds eenigen tijd een zoogenaamd „Interkerkelijk Comité Zangdiensten“, waarvan het adres is bij den Heer H. W. H. van Andel, Wilhelminalaan 6, Rijswijk (Z.-H.). Dit Comité heeft onlangs bericht, dat verschenen zijn de „Zangdienst Lijdenstijd 1948“ en de „Paaszangdienst 1948“. Het Comité streeft ernaar, overal in het land op of omstreeks de kerkelijke hoogtijdagen Zangdiensten te doen beleggen. Bij voorkeur interkerkelijk, om zodoende „uitdrukking te geven aan de eenheid van alle Christenen“, in het bijzonder bij de herdenking der centrale heilsfeiten. Waar dit „om bepaalde redenen“ niet mogelijk blijkt, kunnen volgens het Comité ook zeer goed diensten worden belegd, welke van één der plaatselijke kerken uitgaan. Ieder, die hierop eenigen invloed kan uitoefenen, wordt verzocht de voorhanden mogelijkheden in de plaats zijner inwoning te gebruiken.

De programma's voor deze Zangdiensten bevatten een complete „liturgie“, alsmede den tekst en de volledige één- of meerstemmige muziek van de te zingen liederen.

Bij een goede voorbereiding, waarbij vooral aandacht dient geschonken te worden aan het voldoende instudeeren der liederen door de zangkoren, blijken deze diensten, welke, bij een tijdsduur van 10 minuten voor elke „meditatie“, plm. 1¼ uur duren, steeds te slagen, naar het oordeel van 't Comité althans. De programma's zijn verkrijgbaar bij A. Jongbloed's uitgeverij, Groote Kerkstraat 16, Leeuwarden; ook voor de zangkoren en voor de bezoekers van den „dienst“ kunnen ze worden besteld. Op de exemplaren voor de bezoekers van den dienst kunnen gratis de gegevens betreffende tijd, plaats, sprekers en medewerkenden worden gedrukt. En nu worden predikanten, Evangelisatie-commissies, en Christelijke Zangverenigingen opgewekt gebruik te maken van de programma's van dit Comité.

[Het zal nauwelijks noodig zijn te verklaren, dat onze kerken hierin niet kunnen meewerken. De „eenheid der christenen“ (d.w.z. van wie zich zoo noemen) blijkt juist in de belijdenis aangaande „de centrale heilsfeiten“ afwezig: men spreekt ervan, maar de heilsfeiten zelf worden door velen verworpen. Er zijn „kerken“, die voor deze verwerpers plaats maken op kathedraal en kansel: „interkerkelijk“ betekent dus: tusschen ja en neen. Als een „kerk“ liegt, is „interkerkelijk“ handelen een (con)versiepen tusschen leugen en waarheid. Bovendien zijn „meditaties“ geen preek; en is een „liturgie“ zonder preek geen liturgie. En de hier ondernomen „meditaties“ zijn vaak een deksel, op het Woord gelegd.

K. S.

Confessie en wijsbegeerte.

Nu Ds H. J. Schilder zijn afscheidsbrief aan de Ver. voor Calv. Wijsb. publiceerde geloof ik, dat het geen zin heeft langer te wachten met de publicatie van een antwoordbrief van het bestuur dezer Vereeniging op een verzoek van mijn zijde om alsnog als gastlid te worden ingeschreven.

Mijn verzoek daartoe, dat ik opstelde op 29 Dec. 1946, nadat ik op 13 October van dat jaar bedankt had als lid der Ver., luidde als volgt:

Aan het bestuur van de V.v.C.W.

Zeër geachte Heeren,

Zooals U weet heb ik mij onttrokken aan het lidmaatschap Uwer Vereeniging met verwijzing naar de rede van Prof. Holwerda, waarbij ik wel degelijk rekening gehouden heb met de interpretatie Uwerzijds gegeven van Art. 2 der Statuten. Hoe evenwel ook dit artikel is bedoeld, — ik kan mij moeilijk voorstellen, dat de exegese van den heer N. A. Wedemeyer-Krol indertijd beoogd is¹⁾ — gebleken is, dat het naar Uw inzicht volstrekt geen hinderpalen in den weg legt aan vrijgemaakten en synodocratisch gebonden om in de Vereeniging confessioneel samen te gaan. Dat typeert m.i. afdoende de machteloosheid van den grondslag-naar-Uw-opvatting. Vandaar, dat ik bedankte voor een lidmaatschap, dat mij voor zulk een grondslag verantwoordelijk stelde, en tevens den schijn op mij laadde, als achtte ik de vrijmaking een secundaire kwestie.

Deze dingen heb ik nog eens genoemd, omdat ik tot U kom met een verzoek, dat U anders wellicht zou kunnen bevreemden.

¹⁾ In het jongste nr der Mededeelingen, pg 4, 1e kolom 3e al.: „Opzettelijk is hier de mogelijkheid afgesneden, dat de Vereeniging ooit zou worden gebonden aan eenige kerkelijke..... exegese der Schrift.“

De zaak is deze, dat ik gedrukt word door de medeverantwoordelijkheid voor het bewaren en uitbouwen van het gemeenschappelijk verworvene.

Zou Uw bestuur niet eens willen overwegen het instellen van een soort van gastlidmaatschap voor diegenen, die den grondslag als door U beoogd, niet voor hun rekening nemen, maar zich ook in hun wijsgeerige activiteit gebonden weten aan hun kerkelijke belijdenis? Deze „gastleden“ zouden dan uitdrukkelijk afzien van actief en passief stemrecht en van het bezoeken van de huishoudelijke vergaderingen, maar voorts, onder beding van volledige vrijheid van belijden, en natuurlijk onder afwijzing van iedere verantwoordelijkheid voor den grondslag-naar-Uw-interpretatie en zijn gevolgen, actief kunnen blijven medewerken aan het wijsgeerig werk der Vereeniging.

Intusschen, met hooge achting
gaarne Uw

Kampen, 29 Dec. '46.

D. J. HUWALDA.

Op dit verzoek ontving ik het volgende antwoord van den Secretaris der Ver.

Apeldoorn, 4 Maart 1947.

Zeër geachte Ds Buwalda,

Het deed het Bestuur der Vereeniging voor Calvinistische Wijsbegeerte aangenam aan, Uw brief van 31 December j.l. betreffende de mogelijkheid van een „gastlidmaatschap“ te ontvangen.

In de omstandigheid, dat U, blijkens Uw mededeeling, U mede verantwoordelijk gevoelt voor het bewaren en uitbouwen van het gemeenschappelijk verworvene, meende het Bestuur het trekken van den broederband te mogen ontwaren op het terrein van de Christelijke wetenschapsbeoefening. Zeer duidelijk sprak dit naar zijn inzicht uit Uw wensch om actief te kunnen blijven medewerken aan den wijsgeerigen arbeid der Vereeniging.

Het gastlidmaatschap, als door U voorgesteld, zou, hebben wij Uw bedoeling goed begrepen, in hoofdzaak worden gekenmerkt door onthouding van tot het in stand houden der Vereeniging noodzakelijken organisatorischen arbeid. Tengevolge van deze onthouding zou dan voor de gastleden de verantwoordelijkheid voor den grondslag e.d. zijn opgeheven.

Nu zij aan het Bestuur vergund op te merken dat, naar zijn inzicht, het opheffen van verantwoordelijkheid langs dezen weg niet meer dan een formeel en bloot uitwendig karakter zou dragen. Het blijft zelfs de vraag, of zulk een formeele ontheffing het gastlidmaatschap afdoende zou verontschuldigen in de oogen van hen, die in het breken met den grondslag ad consequentias zijn gegaan.

In verband daarmee komt het aan het Bestuur onmogelijk voor, de Statuten in zulk een geest te wijzigen, dat daardoor een als door U bedoeld gastlidmaatschap mogelijk wordt. Het Bestuur meent namelijk, dat de begeerte om aan den arbeid der Vereeniging te blijven deelnemen alleen gegrond kan zijn in liefde tot de beginselen, waaruit die arbeid alleen kan opbloeien.

Het Bestuur zal U, indien U zulks wenscht, weder hartelijk als lid verwelkomen. Een gastlidmaatschap echter zou de aanvaarding van een met den waren stand van zaken strijdig dualisme veronderstellen, dat slechts tot onvruchtbaarheid voeren moet.

Het zou het Bestuur zeer verheugen, indien U aldus aan Uw te zijner kennis gebrachte juiste intuïtie gevolg zoudt kunnen geven.

Met vriendelijke groeten en de meeste hoogachting,
gaarne Uw K. J. Popma, h.t. Secr.

Deze antwoordbrief behoeft eigenlijk geen commentaar. Al is de slotzin van de 5e alinea niet erg gelukkig geformuleerd, de bedoeling is duidelijk. Wie den grondslag van de V.C.W.²⁾ als zoodanig niet liefheeft, kan in den arbeid der Ver. geen vruchtbaar werk verrichten. Niet vanwege gebrek aan inzicht, maar vanwege de verkeerde gerichtheid van zijn hart is zijn werk voor de Calvinistische wijsbegeerte tot onvruchtbaarheid gedoemd.

Omdat eenige voortaanstaande leden van de Vereeniging, twee vrijgemaakten en één synodocratisch met mij verbaasd waren over dit bedroevende, onaanvaardbare antwoord, en alsnog pogingen in het werk wilden stellen om het Bestuur tot een ander besluit te brengen — zij meenden, dat het een kwestie kon zijn van gebrek aan contact(en), hetgeen niet mijn gedachte was — heb ik gewacht met publiceren. Ook omdat het schrijvende arbeid is, zij het terwille van de Vrijmaking en de doorgaande reformatie, te moeten constateeren, dat deze Ver., die kan bogen op een zoozeer door God gezegenden arbeid, die in eenvoudig Schriftgeloof, in onverpoosden, moeizamen arbeid, in ongehoofdelijk en onuitputtelijk geduld met hen, die met de grondbegrippen nog zoo konden tobben, met klare intuïtie in korten tijd zooveel reformatorische perspectieven wist te geven, nu, ofschoon geroepen tot doorgaande reformatie, niet meer ziet, waar de frontlijn loopt, vijanden en vrienden niet meer weet te onderscheiden. Ik hoor het Prof. Dooyeweerd nog zeggen in 1928: „Als ik voor een eenvoudigen schoenmaker niet verstaanbaar ben, is mijn wijsgeerige arbeid nuteloos“.

Weinu, dat eenvoudige volk met die kinderlijk ver-

²⁾ Vereeniging voor Calvinistische Wijsbegeerte. (Red.)

staanbare belijdenis, dat was in de laatste kerkelijke crisis in geding. Maar toen het er op aan kwam, is men om Djocja heen getrokken, heeft men zich laten dwingen tot aanpappen met de kwaadwilligen³⁾, heeft men de Grondwet des Rijks laten ontzenuwen en versplinteren tot een conglomeraat van afspraken, die men zelf niet bindend acht maar ondanks, zichzelf, door stilzwijgend toezien wel onderteekeent en anderen laat opleggen. Daarmee is de eenvoudige bevolking in den steek gelaten en verkocht. De meerderheid begrijpt niet, dat de vlag een ondeugdelijke lading dekt. En de weinigen, die het wel begrijpen, worden getrap, en staan tevens bloot aan allerlei pacifistische propaganda. Gelukkig, dat God in Zijn genade Zijn Woord voor velen opent in Zijn onontkoombaren concreten zin. Die behoedt voor psychologische verklaringen en wat dies meer zij en voor de telkens aangeprezen fantasie, aan te nemen, dat het met dat nest van kwaadwilligen wat meevalt; dat confereren en pacteeren met den opstand het oefenen van tucht kan vervangen. Nu, dan moet men er niet vreemd van opzien, dat men in den toenemenden chaos door den vijand voor hulp troepen wordt gebruikt. Waarvoor, en voor hoelang, en wanneer men wordt uitgerangeerd, dat bepaalt hij.

Mogen de vrijgemaakten, die nog lid zijn van de Vereeniging, wel bedenken, dat zij hierin dalkwijls aan de anderen ten voorbeeld worden gesteld, en dat zij met hun aanblijven het getuigenis van hen, die het h.i. onafwijsbare offer brachten van het afscheid — omdat de z.g. grondslag hen buiten de Vereeniging dreft — dreigen te denatureren. Daarmee wordt bestendigd het voortleven van de mythe der (verkeerd opgevatte) pluriformiteit der Kerk op grond van een even mythische (verkeerd opgevatte) pluriformiteit der Confessie.

Intusschen, al bleek de Vereeniging als v.e.e. eeniging doof voor hen, die trouw bleven aan haar roeping, dit moge ons er niet toe brengen, nu aan deze roeping ontrouw te worden. Dat zou ook, behalve van ondankbaarheid, getuigen van kortzichtigheid. Schriftuurlijke wijsbegeerte tast de afvallige cultuur in den hartader aan. Wij moeten m.i. het werk van de V.C.W. van vroeger en van nu van zoo nabij mogelijk blijven bestudeeren als het belangrijkste, wat er van de zijde van „geestverwanten“ verschijnt. En zoo mogelijk zelf aan den slag. Het werk mag niet stil liggen in afwachting van de terugkomst van de voortrekkers uit de V.C.W. God geve ons in den eigen kring nieuwe krachten op ons gebed en onze actie.

Kampen.

D. J. BUWALDA.

³⁾ D.w.z., die subjectivisten en individualisten in eigen kring mede, om wier invloed te stuiten wij de Ver. hebben opgericht.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

het RAPPORT INZAKE het VRAAGSTUK DER BEDRIJFSORGANISATIE.

Kortgeleden verscheen het rapport inzake het vraagstuk der bedrijfsorganisatie, dat door de Commissie inzake sociaal-economische aangelegenheden werd uitgebracht aan het Centraal Comité van Anti-revolutionaire Kiesverenigingen. Dit rapport is onderteekeent door de heeren: J. Schouten, mr H. Bos, Kzn, dr J. A. H. J. S. Bruins Slot, H. Diemer, mr dr J. Donner, prof. dr H. Dooyeweerd, J. Glspen ec. drs, mr K. Groen, C. v. den Heuvel, dr F. L. v. Muiswinkel, ir H. van Riessen, M. Ruppert, C. Smeenk, A. Stapelkamp, J. Wilschut, R. Gosker. Binnenkort komt het in behandeling op een Centraal Convent, en gezien het belang der aangelegenheid heeft het Centraal Comité aan de plaatselijke Kiesverenigingen verzocht het op een ledenvergadering te behandelen, en eventuele wenschen of opmerkingen tijdig te zijner kennis te brengen.

Zelf heb ik zulk een plaatselijke vergadering bijgewoond, en mijn bedenkingen genoemd. Omdat de kwestie echter van meer dan locale betekenis is, en allen aangaat die de heer Schouten als „geestverwanten“ aanspreekt, meen ik goed te doen ook hier enkele opmerkingen te plaatsen. Daarbij doet zich de mogelijkheid voor, dat iemand, die niet van nabij op de hoogte is met de huidige structuur van het bedrijfsleven onmogelijk een gedetailleerde bespreking van dit rapport kan geven. Tot een oordeel over den technischen opzet der bedrijfsorganisatie, gelijk die hier wordt aanbevolen, acht ik me dan ook niet bevoegd. Ik beperk me daarom tot eenige punten, die den principieelen kant der zaak raken.

1. Al dadelijk acht ik het een ernstige leemte, dat in dit rapport het vraagstuk der bedrijfsorganisatie (B.O.) behandeld wordt, zonder dat met een woord wordt ingegaan op den grooten religieuzen achtergrond van heel de kwestie. Het religieuze motief, waaruit heel de idee der B.O. geboren is, komt nergens ter sprake. Natuurlijk ontken ik niet, dat de commissie zelf van dien achtergrond op de hoogte is. Het vraagstuk heeft al meerdere jaren de aandacht. Eén der sprekers op de plaatselijke vergadering noemde me het jaartal

1934. E. dening? Doch voorbes taat de motief Wat misch, hier de tie van leven i En me vindr Het van „t staat m e e v a n gen ho doch is central staten perman weg: U ties. U er al t volker overhel slechts Die neutras menwe r e l i tot ver In d het ou Babel die van had ze over d blijven noch K geveve zochtes zelf hu Dat Want bel; es de hu ren. En om: d zich es bel om één oc zich k God u gebrok en ble Orga techn r e l i kringe nisatie tegen en Op 12—H a n t naam is hie aan d van d van z mand zoeken Var kan z „die c wou c organ vermc genov hadde Het den m 2. hebbe heel g ken. van z bedrij de ee wel e dat d gehac l a t men schijn wat z de H zweg deed dat i en — zich woor aanse

de kerkelijke
aan kwam,
ft men zich
adwilligen"),
stenuwen en
fspraken, die
nks zichzelf,
t en anderen
bevolking in
rderheid be-
lading dekt.
rden getrap-
ische propa-
Zijn Woord
en concreten
klaringen en
sprezen fan-
at nest van
eren en pac-
nucht kan
emd van op-
door den vij-
t. Waarvoor,
itgerangeerd,

n van de Ver-
wijls aan de
i dat zij met
die het h.i.
heid — om-
iging dreef
it bestendig
d opgevatte)
en even my-
eit der Con-

l s v e r -
bleven aan
brengen, nu
dat zou ook,
an kortzich-
de afvallige
n.i. het werk
an zoo nabij
griekste, wat
rschijnt. En
rk mag niet
omst van de
in den eigen
onze actie.

BUWALDA.

sten in eigen
e Ver. hebben

EKE-
EN

Raagstuk

inzake het
or de Com-
gelegenheden
é van Anti-
port is on-
mr H. Bos,
emer, mr dr
pen ec. drs,
Muiswinkel,
t, A. Stapel-
rt komt het
en gezien
et Centraal
gingen ver-
andelen, en
lig te zijner

adering bij-
Omdat de
kenis is, en
s „geestver-
ook hier en-
loet zich de
an nabij op
an het be-
bespreking
el over den
ansatie, ge-
me dan ook
eenige pun-
zaak raken.
leemte, dat
sorganisatie
een woord
ligie u-
westie. Het
heel de idee
prake. Na-
elf van dien
uk heeft al
sprekers op
het jaartal

1934. En zelf herinner ik me wel eens iets over „Or-
dening“ gelezen te hebben, al vele jaren geleden.

Doch juist nu men tot een kristallisatie van die
voorbereidingen kwam, en in een rapport het resul-
taat der studie ging neerleggen, had dat religieuze
motief ook een centrale plaats moeten hebben.

Wat toch is het geval? Men is, ook sociaal-econo-
misch, met het leven vastgelopen. Men bespeurt ook
hier de verwoestende kracht der zonde, en de destruc-
tie van het leven onder de oordeelen des Heeren. Het
leven is over heel de linie tot een chaos geworden.
En men zoekt naar een oplossing. En die oplossing
vindt men in „organisatie“.

Het heele vraagstuk is dus maar niet een kwestie
van „techniek“ op een bepaald „terrein“, doch het
staat in den grooten samenhang van een algeme-
enen roep om „organisatie“ als verlossing
van het leven. De oorzaak van onzen eeuwi-
gen honger en kommer zoekt men niet in de zonde,
doch in een gebrek aan samenwerking. Daarom is
centrale leiding de eenige verlossing. De afzonderlijke
staten letten te veel op het nationaal belang; vandaar
permanent gevaar van oorlog. Er is maar één uit-
weg: U.N.O., organisatie van vereenigde na-
ties. Uit angst voor een mogelijke atoomoorlog gaan
er al telkens stemmen op, die pleiten voor een alle
volkeren overkoepelende organisatie en een wereld-
overheid. En ook sociaal-economisch kan de chaos
slechts overwonnen worden door organisatie.

Die term is dus vandaag niet maar een tamelijk
neutraal woord, ter aanduiding van een zekere sa-
menwerking. Doch het is een ideologische term, een
religieus woord, omdat het spreekt van een weg
tot verlossing.

In den huidige roep om „organisatie“ herleeft dus
het oude motief van Genesis 11. De menschen, die in
Babel hun toren bouwden waren heusch geen titanen,
die van plan waren den hemel te bestormen. De angst
had ze te pakken, dat ze verstrooid zouden raken
over de aarde. Daarom zeiden ze: één stad; bij elkaar
blijven; „organisatie“. Ze geloofden de belofte niet,
noch het (scheppings-)mandaat, dat in Gen. 9 hun
gegeven was. Ze hadden angst voor het leven; ze
zoekten zelf een weg tot verlossing, en ze bepaalden
zelf hun taak.

Dat is maar niet een verhaaltje uit de oude doos.
Want Johannes spreekt in Openb. 18 weer van Ba-
bel; en het is die stad waarvan wij de contouren in
de huidige „organisatie“ dagelijks scherper bespeu-
ren.

En nu gaat het ook in de vraag inzake B.O. hier-
om: dat de geloovigen temidden van een wereld, die
zich een verlossing „organiseert“ in den stijl van Ba-
bel om tenslotte te worden tot de groote hoer, die in
één oogeblik geoordeeld wordt, — dat de geloovigen
zich kinderen betoonen van vader Abraham, die door
God uit alle natuurlijke levensverbanden werd los-
gebroken en in de wereld van Babel vreemdeling was
en bleef, verwachtende de stad die fundamenteen heeft.

Organisatie is vandaag zeker geen kwestie van
techniek of tempo of graad, doch het is een zaak van
religie. En ik heb dus geen bezwaar, dat in onze
kringen een concept inzake sociaal-economische orga-
nisatie wordt overgelegd, mits men in dat concept
tegenover allen die den stijl vertoonen van Gen. 11
en Openb. 18 openlijk belijdenis doet van Gen. 12-
Hebr. 11—Openb. 21. Want hier ligt de groote
antithese Babel-Israël. Nu „organisatie“ de
naam is geworden van het antichristelijk evangelie,
is hier niet maar een of ander „afgeleid beginsel“
aan de orde; in geding is heel concreet de belijdenis
van den naam JEZUS naar Zondag 11. Hij verlost
van zonde en pas zóó van den chaos; en bij nie-
mand anders is eenige zaligheid of welvaart te
zoeken of te vinden.

Van deze centrale kwestie zwijgt het rapport. Men
kan zeggen, zooals door iemand tot mij gezegd werd:
„die dingen spreken voor onze menschen vanzelf“. Ik
wou dat het waar was. De zuigkracht der afgodische
organisatie is in onze kringen veel grooter dan we
vermoeden. Zoowel tegenover eigen menschen als te-
genover de velen, die bezig zijn Babel te bouwen,
hadden deze dingen nadrukkelijk gezegd moeten zijn.
Het rapport had hier heel positief en nadrukkelijk
den naam van Jezus moeten belijden.

2. Nu zou ik wellicht over deze dingen gezwe-
gen hebben, indien het rapport over het vraagstuk zelf
heel geloovig en getrouw de Schriften had nagespro-
ken. „Welk is het algemeen gezichtspunt, waaronder
van anti-revolutionair standpunt het vraagstuk der
bedrijfsorganisatie moet worden gezien?“ — aldus
de eerste zin van het rapport. Maar dan is het toch
wel een bittere teleurstelling te moeten constateeren,
dat de commissie kans heeft gezien en den dood heeft
gehad den Bijbel heelmaal dicht te
laten. Ik zou het niet erg gevonden hebben, als
men in een poging om het licht der Schrift te laten
schijnen, niet volledig was geweest. Als het rapport
wat stumperig was geweest in de weergave van wat
de Heere in zijn Woord thans tot ons zegt, ik zou ge-
zwegen hebben. Maar dat men niet eens een poging
deed om het licht der Schriften te laten schijnen! En
dat in een tijd, waarin alle Christen-zakenmenschen
en -werknemers dagelijks voor gewetensproblemen
zich gesteld zien in verband met wat ze in de tegen-
woordige overheidsmaatregelen aan „organisatie“ te
aanschouwen krijgen!

In de paar jaren van m'n „emeritaat“ heb ik vele
malen meer vragen om advies gekregen dan in den
tijd, dat ik actief predikant was. De één na den ander
komt met de vraag: „wat moet ik als Christen nu
doen?“ Ze worden door de practijk der „organisatie“
eenvoudig gewurld. Ze weten het niet meer. Doch
dit rapport brengt hen geen stap verder. En doet ook
geen poging om hun uit de Schriften den wil van
Christus in hun concrete problemen bekend te ma-
ken. Men kan wel zeggen, wat op de vergadering ook
tot mij gezegd werd: het spreekt vanzelf, dat de par-
tij ook deze vragen wil onderzoeken bij het licht van
Gods Woord. Doch mijn vraag is: waarom liet de
studiecommissie den bijbel dicht?

3. Als bindend A.R. gezichtspunt (immers de
vraagstelling was: welk is het algemeen gezichtspunt,
waaronder van A.R. standpunt dit vraagstuk moet
worden bezien?) noemt het rapport dan „het refor-
matorisch beginsel van de soevereiniteit in eigen
kring“. Men wil tegenover de socialistische Integra-
tie-gedachte en het R.K. subsidiariteitsprincipe uit-
gaan „van de scheppingsordinantie Gods, die alle ding
schiep naar zijn aard“. Wat men daaronder verstaat?
„Hij stelde voor de in wezen verschillende kringen
Zijn wetten. Die kringen zijn originair zelf-
standig en nevensgeschikt. Dat wil niet zeg-
gen, dat ze los naast elkander zouden staan. Maat-
schappij en staat zijn op velerlei wijze vervlochten,
niet te scheiden, maar wel degelijk te onderscheiden
in hun wezenlijk verschillend karakter“. En dit standpunt wordt dan in het vervolg uitge-
werkt en zoo komt men tot een eigen conceptie van
de bedrijfsorganisatie. Soevereiniteit in eigen kring
dus.

De term is bekend en ons allen vertrouwd sinds
Kuyper's rede onder dien titel. De gedachte van sou-
vereiniteit in eigen kring is bij onze menschen popu-
lair geworden, al wisten ze niet precies wat ermee
bedoeld werd. Dat de terminologie tenslotte ongeluk-
kig en ook niet ongevaarlijk was, heeft prof. Schil-
der in een artikel verleden jaar wel aangetoond.

Toch mag het ons niet ontgaan, dat dit niet meer
de populaire soevereiniteit in eigen kring is. Hier
is aan het woord de theoretisch-filosofische idee inzake de soevereiniteit. Ook
al had de naam van prof. Dooyeweerd niet onder het
rapport gestaan, dan had toch ieder, die een beetje
van zijn filosofie afweet onmiddellijk bemerkt, dat
we hier te maken hebben met de wijsbegeerte
der wetsidee, zooals die door hem en prof.
Vollenhoven is ontwikkeld. Dat bewijst wel de moeil-
ijke terminologie (originair, functionele decentrali-
satie etc.); trouwens, wie het rapport aandachtig
leest heeft telkens het gevoel, dat hij van prof. Dooye-
weerd college krijgt. De wijsbegeerte der wetsidee
heeft hier een concrete toepassing gevonden, hoewel
niet onvermengd. Op bepaalde punten was er blijkens
het rapport verschil van meening in den boezem der
commissie; en naar mijn stellige overtuiging waren
dat punten waar de wijsbegeerte van prof. Dooye-
weerd in botsing kwam met bepaalde visies van an-
dere leden. Dat neemt niet weg, dat de invloed van
de wijsbegeerte der wetsidee in dit rapport toch wel
domineerend is.

Om misverstand te voorkomen, zeg ik direct: ik ga
hier niet opponeeren tegen die filosofie, al heb ik in
dit blad de redenen genoemd, die me voor enkele
jaren noopten me te onttrekken aan de Vereen. voor
Calv. Wijsbegeerte. Persoonlijk heb ik van het wijs-
geerig werk van Vollenhoven en Dooyeweerd veel ge-
leerd. En ik blijf daar altijd erkentelijk voor.

Thans echter interesseert me dit andere: dat hier
zonder meer een bepaalde wijsgeerige
visie (zij het ook onder eenige reserve) met het
A.R. standpunt wordt vereenzelvigd. En hiertegen heb ik onoverkomelijke bezwa-
ren.

4. Allereerst stel ik al de vraag: wanneer en
door wie is deze wijsgeerige visie
tot A.R. beginsel verheven? Er is mij
niets bekend van een wijziging van het officiële be-
ginselprogramma. Ik zeg niet, dat dat programma be-
vredigt, integendeel. 'k Geloof, dat 't hoog tijd wordt,
dat dat programma eens bekeken wordt. Doch op het
moment verontrust het me, dat men in een zoo ingrij-
pende kwestie zoo maar, zonder het A.R.
volk erin te kennen, van het officiële
programma iets anders
overstapt. Want „sovereiniteit in eigen kring“
moge voor A.R. ooren een vertrouwd klank hebben,
en zooiets als een „beginsel“ beteekenen, de wijsge-
rige idee der soevereiniteit in eigen kring à la Vol-
lenhoven-Dooyeweerd is nooit beginsel van de par-
tij geweest. Indien nu het rapport zomaar die filo-
sofische idee als uitgangspunt neemt, en straks het
Centraal Comité en vervolgens de kamerfracties dien-
overeenkomstig gaan handelen en besluiten, is eigen-
lijk zonder gerucht het programma van beginselen van
de tafel gewerkt en door een ander beginsel vervan-
gen. Het gaat toch wel heel ver, als zomaar deze
wijsgeerige idee wordt geproclameerd als het al-
gemeene gezichtspunt, waaronder van
A.R. standpunt het vraagstuk der B.O. moet wor-
den bezien.

5. De bezwaren groeien als men overweegt, dat deze
filosofie voor toch minstens 95 pct. van ons A.R. volk
nimmer te doorzien is. Zelf heb ik de wijsbegeerte der

wetsidee nooit gemakkelijk gevonden. En er waren
vele academisch gevormden, die serieus deze filosofie
bestudeerden, en het heele systeem toch een ingewik-
kelde geschiedenis bleven vinden. Men kan trachten,
gelijk ook hier het geval is geweest, de zaak te popu-
lariseren. Doch afgezien van de bezwaren, die nu
eenmaal onvermijdelijk aan elke poging tot populari-
seering verbonden zijn, het feit blijft dat de massa
nimmer in staat is dezen theoretischen kijk te ver-
werken en zich grondig eigen te maken. Dat is geen
bezwaar tegen het systeem; alle wetenschap blijft ten-
slotte voor niet-wetenschappelijk gevormden ontoeg-
ankelijk.

Doch daarom legt men, als men een bepaalde wijs-
begeerte maakt tot beginsel van partijpolitiek, aan de
„kleine luyden“ lasten op, die ze nimmer kunnen dra-
gen. Laat men ons volk toch houden bij het Woord
Gods en de belijdenis, die allen verstaan. Doet men
dit niet, dan wordt de afstand tusschen partijleiding
en kiezers (die naar mijn overtuiging toch al beden-
kelijk groot is) slechts te grooter. Het einde wordt,
dat we tenslotte krijgen een partijleiding die erg knap
is, doch een politiek-onmondige kiezersmassa. Slechts
enkelen zullen het zijn, die dan de beginselen nog ver-
staan en belijden; er zal waarschijnlijk ook een deel
komen, dat erg geleerd doet, en den mond vol heeft
over „originair zelfstandig“, „functionele decentra-
lisatie“ en wat dies meer zij, doch er al geen steek
meer van begrijpt; en de massa zal misschien voor-
loopig nog wat men noemt trouw zijn bij de stembus,
doch weet niet meer waar het om gaat. Ze loopen
dan misschien nog een tijdlang blindelings achter hun
leiders aan, in wie ze „vertrouwen“ hebben, doch de
„beginselen“ gaan hun veel te „hoog“, ze loopen daar-
voor ook niet meer warm, ze zijn nog veel minder in
staat die uit te dragen om den vijand te wederstaan,
en ze worden tenslotte een heel gemakkelijke prooi
voor allerlei wind van politieke leer. Zoodra de
partij zich grondt op wetenschap-
pelijke beginselen, gaat ze zelf
geestelijk onmiddellijk versterven
en verliest ze ook de mogelijkheid
om te bereiken wie buiten zijn.

6. Onwillekeurig dringt zich hier aan ons op de
parallel met het kerkelijk gebeuren van den laatsten
tijd. In de Gereformeerde Kerken waagde men in 1942
het ook, een bepaalde theoretische visie ten
grondslag te leggen aan zekere leeruitspraken. Men
maakte een theologie tot belijdenis, die
allen bond. De fatale gevolgen zijn zoo langzamer-
hand wel bekend. De binding aan de theologie joeg
de schapen van Christus uiteen. Theoretische visies,
die bindend verklaard worden, werken alleen maar
verdeeldend en verstrooiend. En wel heeft men nader-
hand in vervangingsformule etc. het punt in kwestie
hopeloos verdoozeld, en het is ook wel gelukt op die
wijze onrustige schapen weer wat te kalmeeren en
zoo eigen kudde bijeen te houden. Doch dit middel
bleek erger dan de kwaal. Telkens wanneer ik met
synodocratische menschen in aanraking kom, en hun
de vraag stel: wat gelooft u nu eigenlijk omtrent ver-
bond en doop? — valt het me op, dat ze het niet meer
weten. En vooral: dat ze het ook niet meer begrepen
te weten. Het kan ze niet meer schelen. De een na
den ander zegt rondt: ik ben geen theoloog; al deze
dingen moeten de knappe menschen op de synode
maar uitmaken. Ze maken er zich niet druk om.
Eigenlijk weten ze maar één ding: verbond en doop
zijn vervelende kwesties, waar je „als leek“ niets van
begrijpt, waar alleen maar ruzie en verdeeldheid van
komt; ze zijn er beu van. De binding aan de theorie
maakte de kerk niet maar kapot, doch heeft in syno-
docratische kringen tenslotte geleid tot een vrij alge-
meene dogmatische onverschilligheid. En die on-
verschilligheid is het ergst. Ze leven zelf
niet meer bij en uit de belijdenis; ze zijn niet meer in
staat de geesten te beproeven en ze worden een weer-
looze prooi voor alle mogelijke eenheidsbeweging. Het
interesseert hun niet, wat ze „gelooven met het hart
en belijden met den mond“; als er in vredesnaam maar
geen verdeeldheid komt.

Doch het gaat met de partij denzelfden weg op, als
men een filosofische visie tot beginsel verheft. Men
jaagt op die wijze het A.R. volk uiteen, en maakt ten-
slotte de massa politiek onverschillig. Deze methode,
zou ze ingang vinden, doodt het levende politieke be-
lijden, en levert tenslotte ons volk aan den vijand uit.

7. Voorts: het wordt almeer m'n overtuiging, dat
„sovereiniteit in eigen kring“, hoe diepzinnig deze
idee ook wordt uitgewerkt, nooit een beginsel mag
zijn en ons geen stap verder brengt. Zoolang men
populair sprak van „sovereiniteit in eigen kring“,
wanneer men bedoelde, dat b.v. de overheid de gren-
zen van haar bevoegdheid te eerbiedigen had, was er
nog geen gevaar. En dat de Wijsbegeerte der wetsidee
een poging deed, om zoowel de verscheidenheden als
de samenhangen in het geschapene zich in te denken,
en theoretisch in systeem te brengen, viel slechts toe
te juichen. En ik waardeer het ook, dat dit rapport
stelling wil nemen tegen de tendenz van staatsalmacht,
die zich overal vertoont. Doch des te noodzakelijker
werd het, uitgangspunt te kiezen in de Schrift. Maar
men koos positie in een wel heel wankle en aan-
vechtbare idee omtrent „sovereiniteit in eigen
kring“. Men suggereert wel zichzelf en ons, dat men
aldus boog voor „de scheppingsordinantie Gods, Die
alle ding schiep naar zijn aard“. Doch de volgende

zin is dan: „Hij stelde voor de in wezen verschillende kringen zijn wetten". Doch hier maakt men al dadelijk een sprong van ding naar kring. Daarvan weet de bijbel niets. Want in dit rapport geeft men wel „originair" weer met „naar zijn aard", „van nature", en men doet wel alsof aldus bijbelsche gegevens in rekening worden gebracht. Doch de bijbel weet niets van deze kringentheorie. Als Gen. 1 spreekt van „naar zijn aard", dan wordt het daar gezegd van „kruid zaadzaaiende naar zijn aard; vruchtbaar geboomte dragende vrucht naar zijn aard" (vs 11), alsmede van „het wild gedierte naar zijn aard, het vee naar zijn aard, het kruipend gedierte naar zijn aard" (vs 25), doch daarmee is niet gezegd, dat God schiep den kring van het kruid, den kring van de vruchtboomen, aparte kringen van wild gedierte, vee, kruipend gedierte etc. Zijn de verschillende soorten van planten en dieren „originair zelfstandige kringen", wetskringen in den trant der Calvinistische wijsbegeerte? Indien ja, dan wordt de economische kring toch wel een ontzaglijk ingewikkeld complex van originair zelfstandige kringetjes. Ik spot heusch niet. Maar wat is dan de eigen wet voor het economische leven? Ik geloof wel dat God planten schiep, tarwe en spinazie; en dieren, slangen en koeien; ook menschen schiep Hij. Doch Hij schiep geen sigarenfabrieken, geen autobedrijven, geen departementen; dat zijn allemaal resultaten van menscheelijken arbeid, waarbij hij wel het geschapene verwerkt, doch waarbij het altijd de vraag is, of hij het deed naar den wil Gods. Het rapport onderscheidt maatschappij en staat, wat ik ook wil doen; maar ik ontken, dat het zijn twee originair zelfstandige, door God geschapen en onder eigen wet gestelde kringen. Want de mensch, die in staat en maatschappij optreedt, is toch maar één en staat altijd onder één wet. Heel die kringentheorie is als zoodanig problematisch.

8. Nog meer aanvechtbaar wordt alles als van die originair zelfstandige kringen wordt verklaard, dat ze „op velerlei wijze vervlochten" zijn. Niet alleen dat de zaak moeilijk voorstelbaar wordt. De Roomsche subsidiariteitstheorie, een systeem van concentrische cirkels, is tenslotte doorzichtig. Maar ik versta niet de theorie van zelfstandige, nevensgeschikte cirkels, die onderling vervlochten zijn. Weer ontken ik niet den enormen denkarbeid, die er ligt achter Dooyeweerd's theorie der structuurvervlochtening. Doch het rapport loopt in enkele simpele zinnetjes (staat en maatschappij zelfstandig en nevensgeschikt, doch op velerlei wijze vervlochten) toch wat heel erg gemakkelijk heen over ingewikkelde problemen. Voor mijn besef is hier een contradictio in terminis. Wat zelfstandig is, is niet met iets anders vervlochten; vervlochtening beteekent het einde der zelfstandigheid. Nevensgeschikte terreinen kan ik me in ons polderland wel voorstellen: weiland, sloot, weiland, sloot enz. Doch zoodra die terreinen elkaar op velerlei wijze zouden overlappen, is er m.i. van nevensgeschiktheid geen sprake meer. Dit is niet langer een academische kwestie. Want het gaat hier over bedrijfsorganisatie, in het raam van een geweldige religieuze worsteling (zie boven).

9. Het rapport gaat wel simpel uit van de soevereiniteit in eigen kring, doch breekt over de problematiek der vervlochtening al vrijwel onmiddellijk den nek. Het wordt nu alles hopeloos tweeslachtig. Het eene moment redeneert men vanuit de gedachte van zelfstandige, nevensgeschikte kringen. Dan kan men zeggen: soevereiniteit in eigen kring; de overheid houde zich buiten het bedrijfsleven en bedrijfsorganisatie. Maar even later ontdekt men weer de vervlochtening, en erkent men de overheidstaak. Een van tweeën: het bedrijfsleven is een eigen kring; dan heeft de overheid zich afzijdig te houden. Of: staat en maatschappij zijn op velerlei wijze vervlochten; maar dan heeft de overheid hier een eigen recht en taak en dan wordt het zaak precies te definiëren, welke opdracht God aan de overheid gaf ook op het „terrein" van het bedrijfsleven. Maar omdat het rapport over de innerlijke tegenstrijdigheid der fundamentele constructie heenhuipelde, komt het er niet meer uit. Men stelt nu voorop: de bedrijfsorganisatie moet uit het bedrijf zelf opkomen. Geen overheidsbemoediging dus. Doch al gauw klinkt het: zooveel mogelijk moeten de regelingen uit vrijwillige samenwerking tot stand komen. Met dat „zooveel mogelijk" verlaat men het principieele spoor, want de zaak wordt nu een kwestie van praktische uitvoerbaarheid.

10. Dat valt te meer op, gezien de oppositie in het rapport tegen het R.K. subsidiariteitsprincipe. Al geeft het rapport toe, dat de hieruit „getrokken praktische conclusies in verschillende opzichten het anti-revolutionaire standpunt naderen", toch handhaaft het nadrukkelijk dat met het R.K. beginsel „het gevaar van staatsverheersching is gegeven". Men acht bij Rome geen „principieele rem tegen de doordringing van het bedrijfsleven door de staatsmacht" aanwezig. Natuurlijk verwacht men nu, dat het A.R. standpunt wel zoodanige principieele rem zal bieden. Het rapport meent, dat die rem aanwezig is in de idee der „sovereiniteit in eigen kring". Doch deze vermeende principieele rem wordt al bij voorbaat krachteloos gemaakt door het principe zelf: de kringen van staat en maatschappij zijn veelszins vervlochten. De soevereiniteit in

eigen kring breekt stuk op de idee der vervlochtening. Want de velerlei vervlochtening maakt, dat men de zelfstandigheid van 't bedrijfsleven slechts handhaven kan, voorzover dat praktisch mogelijk is. Daarom meen ik, dat in het aldus geformuleerde A.R. standpunt geen principieele rem meer aanwezig is. Men moet dan ook niet doen alsof de Roomschen praktisch ons standpunt naderen; de kwestie ligt juist anders. Ondanks ons eigen uitgangspunt naderen we in de praktijk het standpunt der Roomschen. Wij hebben geen principieele rem meer. „Zooveel mogelijk" beteekent: wij wijzen principieel staatsverheersching af; doch we aanvaarden die voorzover de ontwikkeling van het leven ertoe dwingt. Men erkent, dat in „een tijd als den tegenwoordigen..... de economie veelszins nationaal moet worden geleid" (p. 8). Typeerend is vooral op p. 11: „Hoever deze originele bevoegdheid..... in concreto reikt, hangt in sterke mate af van de bestaande situatie (de praktijk dus!!); in het bijzonder bij den huidige chaotischen toestand (!!) zal..... de Overheid uit hoofde van haar taak (!!) in sterke mate in het bedrijfsleven moeten ingrijpen". (Spatiëringen etc. van mij.) Ik vraag nu echter: waar is nu uw principieele rem tegen de staatsverheersching? Want vandaag is er niet slechts de chaos; doch is er ook de organisatie. In het heele raam van de U.N.O.-ideologie wordt de economie almeer overheidsaangelegenheid; en Nederland is met zijn politiek (Indië!) en economisch (Marshall-plan!) bij die ontwikkeling ten nauwste betrokken. Dat is niet maar een voorbijgaand naaioorgs verschijnsel; deze ontwikkeling hangt samen met de heele U.N.O.-idee. Door de armoede, doch vooral door de U.N.O.-politiek verliezen we, economisch ook, almeer onze zelfstandigheid. En als nu noodgedwongen de overheid almeer het bedrijfsleven gaat inpalm, waar is dan de principieele rem bij ons? „Zooveel mogelijk" zelfstandig. Doch als straks de internationale ontwikkeling ook hier leidt tot de volledige absorbering van het bedrijfsleven door den staat, en staat en maatschappij volledig vervlochten raken in de internationale antichristelijke ontwikkeling, wat baat ons dan het geroep van „sovereiniteit in eigen kring"? Het proces loopt uit op de totale vervlochtening. En toch zullen we dan nog den Antichrist principieel moeten wederstaan! Dat kunnen we niet doen door te orakelen over soevereiniteit in eigen kring op een moment, dat we toegeven dat de Overheid uit hoofde van haar roeping al sterker moet ingrijpen in het bedrijfsleven. De tijd kon wel eens niet meer ver zijn, dat van een eigen kring van het bedrijfsleven heelemaal geen sprake meer is, omdat de Overheid krachtens haar roeping zich genoodzaakt ziet volledig in te grijpen. Het groote vraagstuk is niet de mate van het Overheidsingrijpen, dat geeft U zelf toe. Doch het vraagstuk is de wijze van het Overheidsingrijpen; het gaat om de normen, waarnaar Overheid en bedrijfsleven handelen. Daarom temeer had over soevereiniteit in eigen kring hier gezwegen kunnen worden; want dan hebben we het alleen nog maar over het aandeel van overheid en bedrijf beide in economie. Doch veel had gezegd moeten worden over de wetten, die de Heere aan overheid en bedrijf te dien aanzien gaf. Het dichtlieden van de Schrift wrekt zich nu reeds.

11. Wanneer de commissie nu vanuit haar uitgangspunt tot een bepaling komt omtrent de onderscheiden taak van overheid en bedrijfsorganisatie, wordt gezegd, dat de overheid heeft te waken voor het algemeen belang; ondernemers en arbeiders zijn „niet de eerst aangewezen hoeders van het algemeen belang, mede omdat zij het daartoe vereischte overzicht veelal niet kunnen hebben". Echter mag hun behartiging van het bedrijfstakbelang geen groeps-egoïstisch karakter dragen; ze moeten daarbij „het oog houden op het geheel, waarin dit een dienende functie geeft". Hoe iemand het oog moet houden op het geheel waarvan men eerst zei, dat hij dat niet kon overzien, is me niet erg duidelijk. Maar afgezien daarvan, deze omschrijving der respectieve taken lijkt me niet gelukkig. Het bedrijfsleven dient ongetwijfeld ook het algemeen belang; anderzijds dient de overheid dat algemeen belang slechts in eigen, beperkte mate. De afgrenzing: bedrijfstakbelang-algemeen belang is daarom onjuist.

Belangrijker evenwel lijkt het me, dat hier een zwaar accent wordt gelegd op: behartiging van belangen. Ondanks de waarschuwing tegen groeps-egoïsme, krijgt de behartiging van het eigen belang hier een nadruk, die voor een Christen niet aanvaardbaar is. We zijn niet in de wereld gezet om onze belangen te behartigen, doch om den Heere te dienen. Ik weet heel goed, dat de belangen van een volk door de overheid worden gediend; doch toch alleen maar omdat de overheid liturgisch van God, en een taak te vervullen heeft in Zijn rijk. En datzelfde geldt van het bedrijfsleven. Ze hebben een taak, een ambt. En alleen aan de getrouwe ambtsvervulling is de zegen verbonden. Het Nazi-régime behartigde op zijn manier ook het algemeen belang van het duitsche volk. Maar het diende God niet, en daarom ook het algemeen belang niet.

Als men over het ambt zwijgt en het belang op den voorgrond stelt zit men voorts onmiddellijk met

de verhouding algemeen belang-groepsbelang etc. vast. Wat moet praevaleren? In Duitschland werd de enkeling opgeofferd aan de gemeenschap. Doch ook in het rapport heeft tenslotte het algemeen belang de eerste plaats. Daarvoor moeten persoonlijke en groepsbelangen wijken. De bijbel spreekt van deze dingen heel anders. Daar wordt niet de enkeling opgeofferd aan het algemeen belang; doch tegenover „allen en een iegelijk" wordt daar de ambtstrouw geboden. Persoonlijk en groepsbelang mag nimmer het recht der gemeenschap bedreigen; echter mag evenmin omgekeerd het algemeen belang het recht van den enkeling aantasten. Het is me niet duidelijk, waarom in dit belangrijke rapport de ambtsgedachte naar Zondag 12 voor het bedrijfsleven niet is geaccentueerd, en voor de overheidstaak ook hierin geen positie werd gekozen in art. 36.

12. De idee der soevereiniteit in eigen kring werd in den boezem der commissie het struikelblok, zoodra men toekwam aan de kwestie der publiekrechtelijke bevoegdheden, die aan de bedrijfsorganisatie zouden moeten worden verleend. Men heeft elkaar wel kunnen vinden op enkele punten. Maar „sommigen vatten deze verordenende bevoegdheid op als een wijze van rechtsvorming binnen den kring van het bedrijf; anderen zien hier een delegatie van het Overheidsgezag". Als ik het goed begrijp, kwamen beide groepen tot hun opvatting dank zij de..... soevereiniteit in eigen kring! De eerste groep gaat er van uit, dat het economisch leven een eigen terrein is, dat daarom ook zonder overheidsinmenging te zorgen heeft voor eigen rechtsvorming. Dat is toch het A.R. principe? Maar de andere groep zag het gevaar, dat men zoo economisch een aparte Overheid gaat creëren; de erkenning van de soevereiniteit in den economischen kring beteekent een aantasting van de soevereiniteit in den Overheidskring; want wetgeving is overheidstaak, en dus geen zaak van de bedrijfsorganisatie. De soevereine kringen eten elkaar op. Maar ik begrijp niet, waarom de commissie, toen de heele sovereiniteitsidee zoo onzeker bleek, niet op haar schreden is teruggekeerd. Men loopt al in eigen kring met het principe vast, en handhaaft het dan toch nog als algemeen gezichtspunt, waaronder de heele kwestie moet worden bezien.

13. Terloops vestig ik er de aandacht op, dat men toch wel zonderlinge goocheltoeren uithaalt met dit principe. Toen Schouten onlangs zich tot zijn geestverwanten richtte, redeneerde hij zeer klaarblijkelijk ook vanuit dit A.R. gezichtspunt. Toen er sommigen waren, die de betekenis van den kerkstrijd voor het samengaan in de politiek aan de orde stelden, haastte Schouten zich om het volk te verzekeren, dat kerk en politiek twee verschillende terreinen waren. Wat in de kerk gebeurde, raakt niet de mogelijkheid van samengaan in de partij. Merkwaardig, dat hij toen aan de vervlochtening van kerk en politiek niet dacht. Maatschappij en staat is natuurlijk wat anders. Daarom heeft het probleem der vervlochtening hier wel zijn aandacht.

14. Nog even moet ik ingaan op die kwestie der publiekrechtelijke bevoegdheden. Men wil de bedrijfsorganisaties bouwen op de vrije organisaties, zoals die veelszins naar levensovertuiging zijn georganiseerd. Over de technische details en het tempo waarin dit alles moet plaats hebben, spreekt het rapport vrij uitvoerig, doch ik laat dat alles als in ieder geval voor mij te technisch, rusten. Na echter nog eens als leidend beginsel, dat der vrijwillige samenwerking te hebben geaccentueerd, volgt: „Intussen kan volmondig worden erkend, dat het voor een efficiënten gang van zaken herhaaldelijk noodig zal zijn allen bedrijfsgeenooten de door dwang te sanctioneeren verplichting tot het naleven van zekere bedrijfsregelingen op te leggen". Of men deze verordenende bevoegdheid nu al dan niet ziet als voortvloeiend uit delegatie door de Overheid, de bedrijfsorganisatie krijgt toch wetgevende bevoegdheid, en dwangmacht over alle bedrijfsgeenooten. Zulks terwille van een efficiënten gang van zaken.

Op dit punt nu ben ik allesbehalve gerust. Want ik herinner me, dat Johannes ons spreekt van een wereld, waarin niemand mag kopen of verkoopen dan die het merkteken draagt van het Beest. En het Beest dwingt, terwille van een efficiënten gang van zaken. Het dwingt allen zonder onderscheid. Ik weet wel: het rapport spreekt nog maar van „zekere bedrijfsregelingen". Maar welke regelingen zullen dat zijn? En hoe zullen ze er uitzien? Naar welken norm worden die regelingen getroffen? En met welk recht worden ze opgelegd? Het is onbegrijpelijk, dat het rapport opteunt de kwestie van den norm verwaarloost.

Ik ben doodsbang voor verordening en dwang „terwille van een efficiënten gang van zaken". Efficiency! Maar Kappeyne's wet was efficiënt, toen hij de minderheden verdrukte. En de Nazi's wisten ook alles van efficiency. En de Antichrist zorgt voor een uiterst efficiënten gang van zaken. Want men vergeet niet: onze christelijke organisaties mogen in de B.O. vertegenwoordigd zijn, ze zullen daar een minderheid vormen. De meerderheid zal zeker met het Woord des Heeren niet rekenen; en ik ben bang, dat die christelijke minderheid ook meer zal redeneeren uit „beginselen", dan spreken naar het Woord Gods. Ik huiver bij voorbaat voor het toeken-

nen van zal will geen m rechtli zulk ee schen 2 gen, nu staat. 3 zijn, als der effi drijfstal

15. 7 hang roep d heidsbe boren w werking alle b dat dit gen dan wijzen, in gerei gesteld B.O. d v schen. I l i k s. En al stand k Daar is Internat te lande jeugdge bedrijfs jeugdori wijzerso Allemaa thans 2 op de v over all efficiënt Als w „beginse looper u zitten lo

Hier congres.

1e. D s Luit Hoogesd giro No organisa de belan één post

2e. W ontvange het con bundel p

3e. Wi adviezen correspon

4e. W C. de J foort. beschouw correspon Amersfo gevormd, aanvrage o.s. binn zéer veel

5e. We gres te volgende

a. K c over litle noemen l

Dr K Dr B Dr G

van die wordt ges en dergel

Dr S Dr G

taar op M

Dr S.

chure Cal

b. Ge

Een ov Prof

De Geme

Dr S. gaande d

Prof de kwes

10 enz.; ten van l

Prof tuurleven kelen in; 32 v.; XI Catechism

elang etc.
land werd
hap. Doch
gemeen be-
persoonlijke
t van deze
ikeling op-
tegenover
strouw ge-
immer het
mag even-
ht van den
k, waarom
achte naar
geaccen-
geen posi-

ring werd
blok, zoo-
diekrecht-
organisatie
eft elkaar
r „sommig-
op als een
g van het
het Over-
men beide
souverei-
at er van
terrein is,
ig te zor-
s toch het
et gevaar,
heid gaat
eit in den
ng van de
nt wetge-
an de be-
ten elkaar
issie, toen
leek, niet
opt al in
haaft het
waaronder

dat men
t met dit
zijn geest-
arbitrarily
sommigen
voor het
en, haast-
dat kerk-
ren. Wat
heid van
t hij toen
dit dacht.
ers. Daar-
r wel zijn

vestie der
a bedrijfs-
es, zooals
georgani-
opo waar-
t rapport
ieder ge-
nog eens
enwerking
kan vol-
ficiënten
in allen
eren ver-
fsregelin-
nende be-
selend uit
rganisatie
angmacht
van een

ist. Want
van een
verkoopen
t. En het
fici-
ingst allen
t spreekt
aar wel-
len ze er
orden die
recht
dat het
verwaar-

ing „ter-
gang
yne's wet-
rukte. En
de Anti-
g van za-
zijn orga-
zijn, ze
erderheid
tenen; en
ook meer
naar het
t toeken-

nen van dwangmacht aan een B.O., die zeer efficiënt zal willen werken, doch tenslotte God niet vreest en geen mensch ontziet. Die heele kwestie der publiekrechtelijke bevoegdheden is veel te ingrijpend, om in zulk een gemakkelijk zinnetje af te doen. Onze menschen zitten al boordvol problemen en gewetensvragen, nu de ordening nog maar in de kinderschoenen staat. Maar het zal nog maar een begin der smarten zijn, als we een B.O. krijgen, voor wie de noodzaak der efficiency normatief is bij de behartiging van bedrijfsbelangen.

15. Tenslotte: in het begin wees ik op den samenhang tusschen deze organisatie en den algemeenen roep daarom in het kader der antichristelijke eenheidsbeweging. De B.O. mag volgens het rapport geboren worden „zoo veel mogelijk“ uit vrijwillige samenwerking, en gebouwd op de vrije organisaties, als ze alle bedrijfsgevoelens mag dwingen, dan vrees ik dat dit het einde wordt der vrije organisaties. Ze mogen dan zelf hun vertegenwoordiging in de B.O. aanwijzen, zoodat ook de Christelijke organisaties daarin gerepresenteerd zijn, de B.O. gelijk die wordt voorgesteld is tenslotte zelf niet Christelijk. En deze B.O. dwingt als het er op aan komt al onze menschen. Ik vrees als sluitstuk de algeheele gelijkstelling.

En als het op deze wijze voor het bedrijfsleven tot stand komt, waarom zou hier dan de grens liggen? Daar is ook nog zoiets als school en jeugdvoeding. Internationaal kennen we al de UNESCO. En hier te lande experimenteert men ook al met een nationale jeugdgemeenschap. Waarom zouden we ophouden bij bedrijfsorganisatie? We kunnen dan ook krijgen een jeugdorganisatie, een schoolorganisatie, een onderwijsorganisatie, en zelfs wel een kerkorganisatie. Allemaal gebaseerd op vrijwillige samenwerking, althans zoo veel mogelijk en voorloopig. Alle gebouwd op de vrije organisaties. Maar alle met dwangmacht over alle betrokkenen. Zoiets is toch noodig voor den efficiënt gang van zaken.

Als we niet heel erg oppassen, kunnen ook A.R. „beginzelen“ en Calvinistische filosofie dienen om den looper uit te leggen voor den Antichrist als hij straks zitten komt in den tempel Gods. B. HOLWERDA.

het CONGRES.

Hier volgen nog enkele mededeelingen over het congres.

1e. De opgave voor deelneming geschiedt uitsluitend bij den Heer J. Bos, Pedel der Theol. Hoogeschool, Broederweg 15, Kampen. Liefst per giro No. 28869. Men geve zich vooral spoedig op. De organisatie van een congres vraagt veel werk. En de belangstelling is groot. Vorige week bracht b.v. één postbestelling meer dan 100 opgaven.

2e. Wie uitsluitend de prae-adviezen wenscht te ontvangen, geve zich gewoon voor deelneming aan het congres op. Hij ontvangt te zijner tijd dan den bundel prae-adviezen over de post.

3e. Wie zich opgeeft ontvangt automatisch de prae-adviezen. Daarover behoeft niet nader te worden gecorrespondeerd.

4e. Wie logies verlangt vraagt dat aan bij den Heer C. de Jong, Dollardstraat 136, Amersfoort. Wie over logies schreef aan den Heer Bos beschouwe dat als niet gezonden. Alle correspondentie daarover moet uitsluitend naar Amersfoort gezonden worden. Daar is een commissie gevormd, welke deze geheele zaak zal regelen. De aanvragen moeten evenwel per se voor 1 Maart a.s. binnen zijn, want een goede organisatie vraagt zeer veel voorbereiding.

5e. Wat de literatuur betreft over de op het congres te behandelen onderwerpen, hieromtrent het volgende:

a. Koninkrijk Gods en Kerk. Hierover literatuur op te geven is bijna ondoenlijk. We noemen iets:

Dr. Kuiper: Pro Rege, zie register.
Dr. Bavinck: Dogmatiek, zie register.
Dr. Greijdanus: Men leze zijn verklaring na van die teksten, waarin over het Koninkrijk Gods wordt gesproken, b.v. Luc. 1:33; 4:43; 7:28; 8:1 en dergelijke.

Dr. Schilder: Ons aller Moeder.
Dr. Groshede: Bijlage II van zijn Kommentar op Mattheus.

Dr. S. G. de Graaf: Het Koninkrijk Gods (brochure Calv. Stud. bew.).

b. Gemeene Gratie.

Een overzicht van de „gangbare meening“ geven: Prof. Diepenhorst Jr. in zijn brochure: De Gemeene Gratie en de antithese; en

Dr. S. J. Popma: Hedendaagsche vragen aangaande de Gemeene Gratie. Verder:

Prof. Greijdanus: Vragen in verband met de kwestie van de algemeene Genade, Ref. XVIII, No. 10 enz.; Bezwaarschrift tegen de leerbesluiten van 1942; Het Calvinisme, p. 36 v.

Prof. Schilder: Jezus Christus en het Cultuurleven; Wat is de Hemel (zie register). Vele artikelen in „De Reformatie“, b.v. XXI, No. 13 v.; XX, No. 32 v.; XIX, No. 32; XX, No. 3 v.; XVIII, No. 6 v.; Catechismus I, vooral p. 282 v.

Prof. Dooyeweerd: Nieuw Nederland, I, 9, 10, 11, 37, 38.

c. Art. 36 N. G. B.

Vooraf het rapport over art. 36 ingediend bij de synode van 1905. Dit rapport is afgedrukt in A. Janse: De verhouding van de Christelijke Politiek tot de wereldsche.

Verder Kuiper: Gemeene Gratie, zie register. Colijn: Saevius enz.

d. Souvereiniteit in eigen kring.

De rede van Kuiper over dit onderwerp. C. Veenhof: De souvereiniteit in eigen kring. Prof. Schilder: Zijn artikelen in de XXII Jrg. van „De Reformatie“, p. 154 v.

Prof. Dooyeweerd: Nieuw Nederland, I, No. 12, 13, 14, 15 en 39.

ZENDING EN EVANGELISATIE

„DE KERKEN IN INDONESIË“ OP DE SYNODE VAN EINDHOVEN.

Het anti-revolutionaire dagblad „De Rotterdammer“ heeft in z'n nummer van 7 Febr. j.l. zijn kerknieuws-redacteur iets laten mededeelen over een onderhoud met ds. Probawinoto, den Javaanschen predikant, die op de Synode van Eindhoven „de Kerken in Indonesië“ (weten de synode-leden ook WELKE kerken dat zijn?) vertegenwoordigt.

We zijn van oordeel, dat „De Rotterdammer“, welk blad toch anti-revolutionair wil blijven, beter doet, zich niet te laten spannen voor het wagentje van den professor en de dominee Bavinck, Bakker, Van der Brink, Harder, Pos, Verkuyl, Wiersinga, om slechts enkelen te noemen. Wat dezen bezielt, wordt — zoo het nog niet lang duidelijk ware — klaar als de dag uit het fraaie stuk „Verklaring en oproep“, dat tijdens de politionele actie door het Zendingconsulaat te Batavia werd verspreid en de onderteekening van eenigen hunner droeg. Daar in werd openlijk het links-radicaal standpunt gehuldigd, zij het omsluisd met een waas van vroomheid.

Een anti-revolutionaire krant verliest op z'n minst de voorzichtigheid uit het oog, als hij de bemiddeling van een dezer heeren kiest, zoodra de Indische kwestie ter sprake komt, want de waarheid over Indië komt niet uit de bronnen, welke zij aanboren, tenzij hun ondanke.

Bovendien, „De Rotterdammer“ behoort toch wel zóóveel over de situatie op Java te weten, dat hij het overbodig mag achten iemand, die uit Djokja komt en daar bok nog gaarne wil terugkeeren, te ondervragen over de „regeerlijk“. Want, voor den Javaan, die iets ten nadeele van de Djokja-kliek of ten voordeele van de Nederlanders zou zeggen, zou terugkeer naar het el dorado der „regeerlijk“ gelijk staan met zelfmoord. Nogal naïef dus, dat „juist het feit, dat ds. Probawinoto uit Djokja kwam“, voor den kerknieuws-redacteur reden was dr. Bavinck's bemiddeling in te roepen voor een onderhoud.

Wat de Javaansche predikant zegt is overigens typeerend genoeg voor de in-droeve geestelijke verwarving, waarin de Javaansche christenen en met hen vele synodale zendingarbeiders, mitsgaders de bewonderaars dezer laatste, verkeeren.

Revolutionaire propaganda, kerkelijke eenheidsdrijfverij, anti-nederlandsche gezindheid en zendingstrategie zijn dooreengestrengeld tot een schier onontwarbaar kluwen.

We zullen ook geen poging doen dit alles te onttrafelen, iets wat trouwens op den weg van de Synode van Eindhoven ligt.

Die Synode zal het rapport moeten behandelen, dat is samengesteld naar aanleiding van de conclusies der conferentie te Batavia in Mei 1947, waar de delegatie van „De Kerken in Indonesië“ (voorz. B. Probawinoto) en die van „de buitenlandsche Kerken“ (voorz. Th. B. W. G. Gramberg) samentroffen.

De Synode van Eindhoven zal zich hebben te beraden over de vraag of zij zich zal conformeren aan het revolutionair drijven van „de Kerken in Indonesië“ en de groep Bavinck, Bakker c.s., dan wel of zij zich met beslistheid daarvan zal vrijmaken en een krachtig woord van vermaan en een opwekking tot wederkeer doen uitgaan.

In zóóverre zou het stuk in „De Rotterdammer“ misschien nog nut kunnen doen, als van eenige synode-leden de oogen open gingen.

Van meet af heeft de „regeerlijk“ de pretentie gevoerd namens „het volk van Indonesië“ te spreken. En nog immer is het ideaal: één volk, één land, één Djokja-dictatuur en dan alle „buitenlanders“, met name de Nederlanders, er uit. Tenminste op den duur, want ze mogen nog eerst met geld en hersens die oost-aziatische welvaartsfeer, waarin voor den blanke geen plaats is, helpen stichten.

De Javaansche Kerken hebben niet alleen haar roeping verzaakt, maar zijn geheel meegezogen door den revolutiestroom. Het een is het gevolg van het ander: eerst de roeping om getuige van Christus te

zijn temidden van een vijandige wereld, ook als vervolging en verdrukking enig uitzicht zijn, verzaakt, daarna revolutionair met de revolutionairen.

De Javaansche Kerken voeren nu ook de pretentie „de kerken in Indonesië“ te zijn. Van een aparte groep van Gereformeerde Kerken van M.-Java kan b.v. geen sprake meer zijn. Ze vormen alle één groep, vereenigd in den z.g. „Raad van kerken in Indonesië“, waarin alle gezindten zijn opgenomen. Nu waren op de conferentie te Batavia alleen de kerken van Java (en blijkbaar niet eens alle) vertegenwoordigd, maar dat was geen bezwaar om het recht op te eischen erkend te worden als „delegatie van de kerken in Indonesië“.

Dat ging dus nog heel wat verder dan Linggadjati in de politiek! We hoorden indertijd op Java verluiden, dat het nogal wat moeite heeft gekost de heeren zóóver te krijgen, dat ze met „buitenlanders“ wilden confereren. En op die verwarrende (hoe kon het anders) conferentie schijnt nog heel wat „wantrouwen“ overwonnen te zijn. Dit beduidt, dat de „buitenlandsche“ afgevaardigden (w.o. prof. Bavinck, dr. Bakker, ds. Verkuyl) vroolijk over alle bezwaren heensprongen, gelijk zij dit aan hun progressiviteit verplicht waren.

Dat de heeren Bavinck c.s. zich als „buitenlanders“ willen laten kwalificeeren en te Batavia officiële behoorden tot de delegatie van buitenlandse Kerken, moeten zij weten. Maar de Synode van Eindhoven mag zich wel even realiseren, wat deze terminologie bedoelt en de republikeinsche aspiraties proeven, waarbij H.M. de Koningin ook een „buitenlandsche“ vorstin wordt. Prae-advies van den heer Jan Schouten is hier wenschelijk. Wellicht kan de Synode dan — voor het te laat is — tot het besluit komen aan ds. Probawinoto een verstandige boodschap voor z'n republikeinsche broeders mee te geven. Namelijk, dat de heeren Bavinck en Bakker (die eenmaal, toen het politieke firmament nog blauw was, de gelegenheid verzuimden om in een Soemba-rapport alle koloniale mentaliteit af te zweren en trouwe — nog steeds pro-nederlandsche — inheemsche Christenen kerkelijk recht te gunnen en in Christus gelijkwaardig te achten) dwaze leiders zijn gebleken, en dat de Synode hun weg en dien hunner medestanders niet opgaat, doch vasthoudt aan het rood-wit EN blauw, zoodat er geen synodaal zegel aan de republikeinsche weg-met-Nederland-propaganda gehecht wordt.

Als ds. Probawinoto aan den Redacteur van „De Rotterdammer“ vertelt, dat de christenen op Midden-Java zulke vooraanstaande plaatsen in het maatschappelijk leven innemen, kunnen we hem niet tegenspreken. Helaas! Ook de christenen in Rusland gaan zoo langzamerhand vooraanstaande posities bekleden. Zoodra diegenen, die zich Kerk noemen, zich verzoend hebben met de revolutie en haar taal spreken en haar propaganda voeren, neemt de invloed van de „Kerk“ bij den dag toe. Dat gaat overal zoo! De christenen worden dan niet meer als „vijandige personen“ beschouwd en dat zijn ze dan ook stellig niet meer. Ds. Probawinoto constateert met voldoening, dat de christenen, die in den Japanschen tijd zoo gewantwoord werden als spionnen van de Nederlanders, zich het republikeinsche vertrouwen hebben waardig gemaakt, omdat ze kerkelijk en maatschappelijk toonden zulke goede patriotten te zijn. We moeten ook dit helaas geloooven. Maar de echte Kerk beschouwt zulke christenen wel als vijandige personen!

Waarom?
Dat staat in het requisitoir, dat mr. Van Kleffens over de Djokjasche heeren in den Veiligheidsraad hield.

Dat staat in de commentaren van de R.V.D. te Batavia, kort voor, tijdens en kort na de politionele actie.

Dat staat op de graven van de Nederlandsche soldaten.

Dat staat gegrift in de herinnering van de Nederlanders, de Chineesche en de niet-republikeinsche Inheemsche gemeenschap in Indië, die hun slachtoffers bij duizenden tellen.

Volgens ds. Probawinoto zijn er in Midden-Java wel vervolgingen geweest van Christenen door fanatieke Mohammedanen, maar hiervan droeg de bevolking schuld. „De regeering greep dan onmiddellijk in“.

Moeten we dat nu ook geloooven? Zoo ja, dan zou dat betekenen, dat de Djokja-kliek wel de middelen bezit haar gezag te doen gelden, als het in haar kraam te pas komt en dat dus elke moordpartij niet eens indirect, maar onmiddellijk voor haar verantwoording komt.

Toch geloooven we, dat de zaken anders liggen. Ook wij spraken op Java meermalen menschen, die uit het hart van de „regeerlijk“ kwamen. Inheemschen en Europeanen. Onder de laatste bijvoorbeeld R.K. geestelijken, die niet, gelijk de heeren Bakker, Bavinck, Verkuyl c.s., buiten schot bleven, maar onder vele gevaaren hun dienstwerk in het binnenland zoo lang mogelijk volbrachten. Die gaven een heel ander getuigenis. Onmacht en onwil „regeert“ ook in het hart van de „regeerlijk“. Zoovele groepjes, zoovele bandientleiders, die zich van de z.g. Djokjasche „regeering“ en van elkaar net zoo veel aantrekken als hun nuttig voorkomt. Die „regeering“ te Djokja heeft juist zooveel „gezag“, dat zij terreur kan ontketenen, maar beteugelen, dat kan ze niet.

Er zijn nog wel verstandige menschen op republikeinsch gebied, maar dezen — het is hun geraden —